

DE DRIESLAG

Voor Soso en Lulu

Amy Chua en Jed Rubenfeld

DE DRIESLAG

Hoe drie onverwachte eigenschappen
het succes van
bevolkingsgroepen verklaren

Nieuw Amsterdam *Uitgevers*

© Amy Chua en Jed Rubenfeld

Oorspronkelijke titel *The Triple Package: What Really Determines Success*

Oorspronkelijke uitgever Bloomsbury Publishing, Londen, New Delhi,
New York en Sydney

© Nederlandse vertaling Rik Smits / Nieuw Amsterdam *Uitgevers*

Alle rechten voorbehouden

Register Ansfried Scheifes

Ontwerp omslag Studio Pollmann

Typografie binnenwerk Yulia Knol

Auteursfoto © Fadil Berisha

Voor de bijbelcitaten is de Willibrordvertaling gebruikt.

ISBN 978 90 468 1674 5

NUR 740

www.nieuwamsterdam.nl/dedrieslag

Inhoud

Inleiding	7
Hoofdstuk 1: De Drieslag	9
Hoofdstuk 2: Wie boekt succes in Amerika?	32
Hoofdstuk 3: Het meerderwaardigheidscomplex	62
Hoofdstuk 4: Innerlijke onzekerheid	88
Hoofdstuk 5: Impulsbeheersing	119
Hoofdstuk 6: De keerzijde van de Drieslag	146
Hoofdstuk 7: IQ, instituties en opwaartse sociale mobiliteit	167
Hoofdstuk 8: Amerika	199
Dankbetuiging	226
Noten	228
Register	339

INLEIDING

Een van de grote raadselen van het bestaan is waarom sommige mensen vanuit een onaanzienlijke achtergrond tot grote hoogten stijgen, terwijl zo veel anderen, die zich voor dezelfde hinderpalen gesteld zien en even capabel lijken, nergens komen.

Over die oeroude vraag gaat dit boek. We schreven het in de hoop dat lezers er de wereld waarin we leven wat beter door zouden gaan begrijpen – een wereld waarin bepaalde individuen en groepen het beduidend beter doen dan anderen, gemeten naar gebruikelijke maatstaven voor succes als welstand en status.

De paradoxale vooronderstelling van dit boek is dat mensen die succesvol zijn het gevoel hebben tekort te schieten en zich tegelijkertijd meerderwaardig voelen. Sommige groepen roepen die gevoelens sterker op bij hun leden dan andere, en juist die groepen doen het uitzonderlijk goed. Deze onwaarschijnlijke combinatie van eigenschappen is onderdeel van een krachtig cultureel pakket dat ambitie opwekt: een drang om zichzelf te bewijzen die maakt dat mensen consequent het vooruitzicht op toekomstige verworvenheden boven onmiddellijke bevrediging van hun behoeften laten gaan.

Groepen die bij hun leden dat type ambitie aankweken hebben in Amerika een bijzonder voordeel, omdat de huidige Amerikaanse cultuur juist de tegenovergestelde boodschap predikt – dat je jezelf moet nemen zoals je bent en in het hier-en-nu moet leven.

In dit boek komen twee heel verschillende soorten arbeid en kennis samen. Van de auteurs schrijft er een al bijna twintig jaar over succesrijke etnische minderheden overal ter wereld, van Zuidoost-

Azië tot Afrika en de voormalige Sovjetunie. De andere heeft uitgebreid geschreven over hoe het verlangen om in het hier-en-nu te leven de moderne westerse cultuur meer en meer is gaan domineren, bij uitstek in Amerika, en zo 's lands vermogen om voor de toekomst te leven ondermijnt. Zo is het in Amerika niet altijd geweest. In feite is Amerika, zoals we hierna zullen bespreken, een geboren 'Drieslagland'.

Dat bepaalde groepen in Amerika veel beter dan andere floreren in termen van inkomen, carrière, testresultaten enzovoorts, is iets dat moeilijk bespreekbaar is. Dat komt vooral doordat het element ras meespeelt. Maar de ironie van het geval wil dat de feiten raciale stereotypen juist onderuithalen. Sommige groepen binnen de zwarte en Hispanic minderheden in de Verenigde Staten laten heel wat blanke en Aziatische subgroepen ver achter zich. Bovendien verloopt de opkomst van groepen volgens een duidelijk aantoonbare curve. Bij groepen immigranten is de groei er tegen de derde generatie typisch wel zo'n beetje uit – vergeet aangeboren verschillen tussen groepen onderling dus maar, en ook het idee dat er modelminderheden bestaan wordt er niet waarschijnlijker op.

Dit boek biedt een nieuwe kijk op maatschappelijke voorspoed – de verborgen drijvende krachten erachter, de innerlijke dynamiek ervan en de prijs die ervoor betaald moet worden. Die prijs kan hoog zijn, zelfs fnuikend. Maar wie de Drieslag van culturele eigenschappen goed begrijpt en in de hand weet te houden, vindt er een krachtig middel in bij het streven naar willekeurig welke vorm van succes. Zoals we zullen laten zien, kan de Drieslag functioneren als opstap naar elke soort verworvenheid, inclusief die welke niet worden gemeten in termen van eigenbelang, maar in aan anderen bezeten diensten.

Uiteindelijk ligt de Drieslag binnen ieders bereik. Het is een stelsel van waarden en opvattingen, gewoonten en manieren van doen. Iedereen, ongeacht zijn of haar achtergrond, kan het tot deel van zijn eigen leven maken. Of van dat van zijn kinderen, en ze zo in staat stellen op hun eigen manier in het leven te slagen.

Hoofdstuk 1

DE DRIESLAG

Een bijna on-Amerikaans gegeven in het tegenwoordige Amerika is dat bepaalde groepen het maatschappelijk opvallend veel beter doen dan andere. Sommige liggen misschien voor de hand, maar andere veel minder.

Wat hebben bijvoorbeeld de zittende bestuursvoorzitters of financieel directeuren¹ dan wel hun directe voorgangers van American Express, Black & Decker, Citigroup, Dell, Fisher-Price, Deloitte, JetBlue, Marriot International, Sears, Roebuck, Huntsman, Skullcandy, Sam's Club en Madison Square Garden met elkaar gemeen? Ze zijn stuk voor stuk lid van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen. Nog in 1980 was er op Wall Street nauwelijks een mormoon te vinden.² Vandaag de dag bepalen mormonen voor een flink deel het spel in de bestuurskamers van de grote bedrijven, de investeringsmaatschappijen en de managementopleidingen van Amerika.

De mormonen zijn niet de enigen die uit het niets opkwamen. Veel is de laatste jaren gepubliceerd over het einde van de opwaartse sociale mobiliteit in Amerika.³ Hoe goed Amerikanen van na 1960 terecht komen hangt, zo wordt ons verteld, voor een groot deel af van hoe hun ouders presteerden. Dat mag in grote lijnen misschien kloppen, maar de Amerikaanse Droom – de ouderwetse van-kran-tenjongen-tot-miljonair-versie niet uitgezonderd – is onder sommige groepen, met name immigranten, nog springlevend.⁴

Na 1959 vluchtten honderdduizenden Cubanen naar Miami, waar de meesten volledig berooid aankwamen.⁵ Aanvankelijk vijandig ontvangen – bordjes GEEN HONDEN, GEEN CUBANEN⁶ waren op huizen die te huur stonden gemeengoed – hokten ze hutjemutje bij elkaar in kleine appartementen en vonden werk als bordenwasser,

portier of tomatenplukker.⁷ Met hun kinderen hielpen deze Cubaanse ballingen om het slaperige Miami⁸ om te toveren tot een van de meest zinderende zakencentra van Amerika. Tegen 1990 was het percentage huishoudens met een inkomen van meer dan 50.000 dollar onder in Amerika geboren Cubanen twee keer zo hoog als onder Anglo-Amerikanen.⁹ Hoewel Cubanen minder dan 4 procent uitmaken van de Hispanic bevolking van de Verenigde Staten,¹⁰ telden zij in 2002 vijf van de tien rijkste Hispanics,¹¹ vandaag de dag maken ze twee en een half maal zo veel kans als andere Hispanics om meer dan 200.000 dollar per jaar te verdienen.¹²

In 2004 veroorzaakten twee hoogleraren aan Harvard consternatie¹³ met hun constatering dat de meerderheid, misschien zelfs wel een tweederde meerderheid van de zwarte studenten aan Harvard eerste- of tweedegeneratie-immigranten waren, en dus niet tot de groep behoorden die al generaties lang in Amerika woonde. Immigranten uit allerlei landen in West-Indië en Afrika¹⁴ als Jamaica, Haïti, Ghana, Ethiopië en Liberia zijn in Amerika de academische ladders aan het beklimmen, maar Nigerianen doen dat nog het meest. Een luttel 0,7 procent van de zwarte bevolking van Amerika,¹⁵ de Nigerianen, in de meeste gevallen opgevoed door hardwerkende, vaak maar net het hoofd boven water houdende immigranten, is goed voor een ongeveer tien keer zo groot aandeel in de zwarte populatie van Amerika's meest prestigieuze universiteiten en hogescholen.¹⁶ Het laat zich raden dat zulk academisch succes zijn weerslag vindt in economische voorspoed. Bij investeringsbanken op Wall Street en topadvocatenkantoren zijn Amerikanen van Nigeriaanse komaf al duidelijk oververtegenwoordigd.¹⁷

Natuurlijk hangt het van je definitie van succes af wie er in Amerika als 'geslaagd' beschouwd kan worden. Sommigen zullen er een leven onder verstaan in het teken van het doen van zo veel mogelijk goed. Anderen wellicht een bestaan dat zo volledig mogelijk aan God gewijd is. Volgens Socrates waren rijkdom en onderscheidingen niet meer dan schijnsucces, een leven moest onderzocht worden om het leven waard te zijn.¹⁸ Maar om zo veel redenen dat ze een hele bibliotheek zouden kunnen vullen, zijn goedertierenheid, godvruchtigheid en zelfkennis, tenzij teruggebracht tot steriele ob-

jecten van de wetten van vraag en aanbod, geen grootheden waar de moderne economie om maalt. Oliver Wendell Holmes Sr. sprak over succes ‘in de vulgaire zin van het woord’¹⁹ als ‘het verwerven van geld en status’, om vervolgens adviezen te geven over hoe die te bereiken. Over de prijs en de beperkingen van dat soort succes komen we later nog te spreken. Maar de weerbarstige kwestie blijft: Waarom boeken sommige groepen ‘in de vulgaire zin van het woord’ vooruitgang en andere niet? En waarom doen sommige groepen het eenvoudigweg veel beter dan alle andere?

Van alle etnische groepen die de bevolkingsadministratie onderscheidt, verdienen de Indiase Amerikanen het meest,²⁰ bijna dubbel zo veel als het landelijke gemiddelde. Amerikanen met een Chinese, Iraanse of Libanese achtergrond blijven daarbij niet ver achter.²¹ Oost-Aziaten zijn inmiddels zo oververtegenwoordigd²² op Ivy League-instellingen dat ze de ‘nieuwe Joden’ worden genoemd,²³ en velen hebben het gevoel dat er heimelijk quota tegen hen worden gehanteerd. Het is nadrukkelijk een feit dat zelfs de kinderen van arme en slecht opgeleide Oost-Aziatische immigranten,²⁴ zoals Chinese naaisters, Koreaanse kruideniers of Vietnamese vluchtelingen, andere raciale minderheidsgroepen en hun blanke Amerikaanse leeftijdgenoten voorbijstreven.

Ondertussen blijven de echte Joden Nobelprijzen, Pulitzerprijzen, Tony Awards en hedgefondsmiljarden optassen in een naar rato van hun aantal onwaarschijnlijk hoog tempo.²⁵ Een landelijk onderzoek waarbij Amerikanen van jongvolwassenen tot mensen van middelbare leeftijd bevestigd werden, wees uit dat het mediaan netto vermogen per huishouden 99.500 dollar bedroeg.* Bij de Joodse

* Het mediaan inkomen is iets anders dan een gemiddeld of modaal inkomen. De mediaan is de middelste van een naar grootte gerangschikte reeks gemeten waarden. Als de leden van een groep van zeven mensen respectievelijk 1, 1, 10, 100, 1000, 10.000 en 100.000 dollar verdienen, is de middelste gemeten waarde, 100, het mediaan inkomen van de groep, terwijl het gemiddelde inkomen (alles opgeteld en gedeeld door het aantal gemeten waarden) 14.445 dollar bedraagt en het modale inkomen, het inkomen dat het vaakst gemeten werd, slechts 1 dollar. (noot vert.)

respondenten lag de mediaan bij 443.000 dollar.²⁶ Hoewel in 2009 slechts 1,7 procent van de volwassen bevolking Jood was,²⁷ telde de *Forbes'* top-50 van rijkste Amerikanen twintig Joden en was een derde van de rijkste vierhonderd mensen Jood.²⁸

Groepen kunnen ook ongenadig diep vallen. Aan het begin van de 20e eeuw, toen Max Weber zijn klassieker *Die protestantische Ethik und der Geist der Kapitalismus (De protestantse ethiek en de geest van het kapitalisme)* schreef, domineerden protestanten de Amerikaanse economie. Tegenwoordig ligt hun welstand beneden het gemiddelde en is er een verband tussen opgroeien in een evangelisch of fundamentalistisch protestant gezin en maatschappelijke achteruitgang.²⁹

Dit boek gaat over de opkomst en ondergang van groepen. De stelling is dat groepen tot grote hoogten worden opgestuwd wanneer zich in de groepscultuur drie afzonderlijke krachten verenigen. Maar helaas heeft ook deze medaille zijn keerzijde. Dezelfde krachten die ten grondslag liggen aan het succes kunnen ook ernstige geestelijke schade veroorzaken, en ook daarover gaat dit boek. Hoezeer ze ook van elkaar verschillen, toch blijken de groepen in Amerika die bovenmatig presteren drie culturele kenmerken gemeen te hebben die stuk voor stuk in strijd zijn met de grondslagen van het moderne Amerikaanse denken. Bij gebrek aan beter zullen we deze drie culturele krachten de Drieslag noemen, en die bestaat uit:

1. Een meerderwaardigheidscomplex. Dit is het eenvoudigst te duiden element van de Drieslag: een diepgevoeld geloof in de bijzondere status, uitzonderlijkheid of superioriteit van de eigen groep. Dat geloof kan heel verschillende bronnen hebben. Het kan religieus van aard zijn, zoals bij de mormonen het geval is.³⁰ Het kan ook voortspruiten uit verhalen over de grootse geschiedenis en indrukwekkende beschaving van je volk, denk bijvoorbeeld aan die van de Chinezen en de Perzen.³¹ Maar het kan ook draaien om identiteitsbepalende sociale onderscheidingen waar de meeste Amerikanen nog nooit van gehoord hebben, zoals bij een deel van de Indiase Amerikanen het voortkomen uit de priesterkaste der brahmanen.³²

Of, in het geval van veel Nigeriaanse immigranten, behoren tot het om zijn handelsgeest vermaarde Igbo-volk.³³ Het kan ook een combinatie van al die zaken zijn. Bij hun eerste seideravonden horen Joodse kinderen dat de Joden het 'uitverkoren' volk zijn. Later wordt ze dan geleerd dat Joden een moreel hoogstaand volk zijn, mensen van de wet en het intellect, een volk van overlevers.³⁴

Essentieel voor het meerderwaardigheidscomplex is dat het regelrecht ingaat tegen het algemene progressieve gedachtengoed, dat ons leert om het ene individu of de ene leefwijze niet als beter te beschouwen dan de andere. Alle mensen zijn gelijk. En waar het ene individu al niet boven het andere gesteld mag worden, geldt dat voor bevolkingsgroepen nog veel sterker. Superioriteitsdenken is het kenmerk van racisme, kolonialisme, imperialisme en nazisme. Maar toch koestert elke sterk uitblinkende groepering in Amerika een geloof in de eigen superioriteit.

2. Innerlijke onzekerheid. Hiermee bedoelen we een soort onvrede, een knagende onzekerheid over de eigen waarde en de eigen maatschappelijke positie. Het zorgelijke gevoel dat wie je bent en wat je doet of bezit op de een of andere fundamentele manier niet goed genoeg is. Innerlijke onzekerheid kan vele vormen aannemen: denken dat er op je wordt neergekeken; overal gevaren zien; het gevoel tekort te schieten; de vrees om alles te verliezen. Iedereen voelt zich wel in een of ander opzicht onzeker, maar sommige groepen hebben er meer last van dan andere. Immigranten lijden bijna per definitie onder zo'n gebrek aan zelfvertrouwen door hun hachelijke economische en sociale positie, zonder garantie dat ze aan de kost zullen komen of hun kinderen een fatsoenlijk bestaan kunnen bieden.³⁵

Dat dit soort onzekerheid een onmisbare sleutel tot succes zou kunnen zijn is ook al vloeken in de kerk, een affront tegen alles wat de hedendaagse populaire psychologie en psychotherapie heilig is. Het gevoel tekort te schieten is een erkend element van de diagnose van persoonlijkheidsstoornissen.³⁶ Wie zich onzeker voelt, wie er op de een of andere manier van overtuigd is ten principale niet te voldoen, ontbreekt het aan gevoel van eigenwaarde – en dan zit je

niet op koers naar een geslaagd leven. Integendeel, je kunt dan maar beter in therapie gaan. En ouders die met opzet bij hun kinderen een gebrek aan zelfvertrouwen kweken, dat zou toch wel het top-punt zijn. Toch zijn de best presterende bevolkingsgroepen van Amerika doortrokken van onzekerheid over zichzelf. Niet alleen lijden ze eronder, al dan niet bewust venten ze het ook nog uit.

Merk op dat er een fundamentele spanning bestaat tussen innerlijke onzekerheid en een superioriteitscomplex. Het lijkt gek dat mensen zich tegelijkertijd tekort voelen schieten en zeker weten meerderwaardig te zijn of door God te zijn uitverkoren. Toch ontleent de Drieslag, zoals we verderop zullen laten zien, juist aan deze ongemakkelijke, instabiele combinatie zijn potentie.

3. Impulsbeheersing. Onder impulsbeheersing verstaan we het vermogen om verleidingen te weerstaan, en dan vooral de verleiding om op te geven als het tegenzit, of om een moeilijke taak niet te volbrengen. Zonder impulsbeheersing kan geen samenleving bestaan. Freud suggereerde al dat het onderdrukken van seksuele en agressieve oerdriften de basis van de menselijke beschaving vormt.³⁷ Desalniettemin hechten tegen de achtergrond van een betrekkelijk tolerant Amerika sommige groepen veel meer belang aan impulsbeheersing dan andere.

Ook het beheersen van impulsen staat haaks op de cultuur van tegenwoordig. De term impulsbeheersing wekt allerhande negatieve associaties met 'controlfreaks', met mensen die 'te beheerst' zijn of juist 'te bedillig', mensen die niet 'spontaan' kunnen zijn en niet van het leven kunnen genieten. Wie zijn aandriften onder controle houdt, is niet van deze tijd, en bij de tijd zijn is een verplichting van de moderniteit. Talloze boeken en feelgoodfilms willen ons leren om te leven in het hier-en-nu, als sleutel tot het overwinnen van onze remmingen en al datgene wat we verdringen. Impulsbeheersing is iets voor volwassenen, niet voor de jeugd, en de moderne cultuur is voor alles een jeugdcultuur.³⁸

Naarmate onze minachting voor de ouderdom groeit en we er meer aan doen om de tekenen ervan van ons gezicht te wissen, romantiseren we meer en meer de kindertijd, als een gedroomde peri-

ode van grenzeloos geluk. Meer en meer bevangt ons de vrees om dat geluk te verknoeien door buitensporige beperkingen, eisen, ontberingen en discipline. Daartegenover hebben de best presterende groepen in Amerika stuk voor stuk een volstrekt andere kijk op de kindertijd en impulsbeheersing in het algemeen, en kweken ze bij hun kinderen van jongs af aan een gedisciplineerde levenshouding aan – of deden dat tenminste toen ze nog in opkomst waren.

Dat de elementen van de Drieslag allemaal faliekant tegen de keer van de Amerikaanse cultuur ingaan, bestempelt succesvolle groepen logischerwijs tot buitenstaanders. Dat zo veel immigrantengemeenschappen brandpunten van uitzonderlijke opwaartse mobiliteit zijn in een steeds meer door rangen en standen gekenmerkte Amerikaanse economie, ligt al even voor de hand. Het klinkt paradoxaal, maar in het huidige Amerika is het voordelig voor een groep om zich niet te committeren of gecommitteerd te hebben aan het algemeen geaccepteerde Amerikaans-progressieve gedachtegoed van na 1960.

Wat maakt de Drieslag tot zo'n sterke motor voor het maatschappelijk welslagen van een groep? Het begint allemaal met prestatiedrang, opgewekt door de merkwaardige combinatie van de eerste twee krachten van de Drieslag.

Op het eerste gezicht lijken een meerderwaardigheidscomplex en een gebrek aan zelfvertrouwen elkaar uit te sluiten. Het is moeilijk je voor te stellen hoe die twee tegelijkertijd in dezelfde persoon kunnen bestaan. Toch vormt juist het samengaan van gevoelens van meerderwaardigheid en tekortschieten het hart van elke Drieslagcultuur. Samen leiden ze tot een stimulerende vechtersmentaliteit, een drang om zich te bewijzen of erkenning te vinden.

Precies zo'n vechtersmentaliteit kenmerkt de Joden al zo'n beetje sinds het begin van de geschiedenis, of op zijn minst sinds keizer Hadrianus na het neerslaan van de tweede Joodse opstand onder leiding van Simon Bar Kochba in Jeruzalem en nadat hij Jeruzalem tot verboden gebied voor de Joden had verklaard, een groot marmeren zwijn liet neerzetten op het terrein van een voormalige Joodse tempel.³⁹ De miljoenen Oost-Europese Joden die in de eer-

ste jaren van de 20e eeuw naar Amerika kwamen en door de gevestigde Duitse Joden evenzeer als smerig en gedegeneerd werden weggezet als door niet-Joden, leken, in de woorden van één auteur 'wel collectief met een vechtersmentaliteit behept'.⁴⁰ Dat gold ook voor de generatie na hen: mannen als Alfred Kazin, Norman Mailer, Delmore Schwartz, Saul Bellow, Clement Greenberg, Norman Podhoretz en nog hele reeksen New Yorkse intellectuelen die opgroeiden zonder toegang te krijgen tot de antisemitische bolwerken van de werelden van onderwijs en cultuur, maar desondanks befaamde critici werden van de Amerikaanse samenleving.⁴¹

Die vechtersmentaliteit, dat idee van 'ik zal ze weleens wat laten zien', is een wezenstrek van de Drieslag, het licht ontvlambare product van een meerderwaardigheidscomplex dat botst met een samenleving die die superioriteit niet erkent. Het is verbazend hoe vaak immigrantengroepen onderhevig zijn aan de dynamiek van een minderheid die, uitgerust met een enorme ethnocentrische trots, zich in Amerika plotseling geconfronteerd ziet met minachting en afwijzing. De gevolgen kunnen grenzen aan ressentiment, en ressentiment is, zoals Nietzsche leerde, een van de sterkste motiverende krachten die er bestaan.⁴²

En wel heel intense variant treedt op bij statusverlies. In het normale geval stijgen immigranten in de Verenigde Staten op de sociale ladder, hun levensstandaard gaat erop vooruit. Maar soms doet zich het omgekeerde voor: een ingrijpend verlies van status, welstand of prestige – een ervaring die des te schrijnender is als hun nieuwe maatschappij geen flauw idee heeft van het respect dat ze vroeger afdwongen.⁴³ Sommige van de best florerende immigrantengroepen hebben deze extra vernedering moeten ondergaan. De Cubaanse ballingen zijn daarvan een uitgesproken voorbeeld, net als de Amerikanen van Iraanse herkomst – maar daarover later meer.

Er is nog een andere maar even prikkelende manier waarop ambitie kan ontstaan uit meerderwaardigheidsgevoelens in combinatie met een gebrek aan zelfvertrouwen, namelijk als ze een heftige, soms zelfs kwellende behoefte wekken om zich niet zozeer voor 'de wereld' te bewijzen, maar binnen de eigen familie.

In veel Chinese, Koreaanse en Zuid-Aziatische immigrantenge-

zinnen stellen de ouders exorbitante eisen aan de schoolprestaties van hun kinderen ('Hoezo maar een negen plus?').⁴⁴ Die verwachtingen weerspiegelen zowel een onuitgesproken diep geloof in de eigen superioriteit ('we weten toch best dat jij het beter kunt dan al die anderen') als de pijnlijke suggestie dat je nog ernstig tekortschiet ('maar je resultaten laten nog heel veel te wensen over'). Maar al te vaak worden vergelijkingen getrokken met neef X, die zojuist na zijn eindexamen de afscheidsrede van zijn jaar mocht houden, of de dochter van die-en-die die net op Harvard is toegelaten⁴⁵ – en dat gebeurt in bescheiden huishoudens evengoed als in gezinnen van grootverdieners.⁴⁶

Daar komt nog eens bij dat Oost-Aziatische immigrantenouders hun kinderen vaak inwrijven dat hun 'falen', doordat ze bijvoorbeeld met een 7,5 thuiskomen, een schande voor de hele familie is. 'Binnen Chinese families,' legde een Taiwanees-Amerikaanse moeder bij een recent onderzoek uit, 'zijn de persoonlijke leerprestaties van het kind bepalend voor de waarde en eer van de familie als geheel. (...) Als je het goed doet, dan strekt dat je familie tot eer en lijd je geen gezichtsverlies. Men hecht er sterk aan dat het kind flink bijdraagt aan het welzijn van de familie. Dat begint al op de kleuterschool.'⁴⁷

De Oost-Aziaten vallen in dit opzicht misschien het meest op, maar overspannen ouderlijke verwachtingen, met diezelfde dubbele boodschap van zowel superieur als beneden de maat zijn, is in veel immigrantengemeenschappen gemeengoed. Zestig jaar geleden schreef Alfred Kazin: 'Het was niet slechts omwille van mijzelf dat ik moest schitteren, maar omwille van [mijn ouders] – als genoegdoening voor de niet aflatende benardheid van hun bestaan.'⁴⁸ 'Het hele huis ging in de rouw' in Kazins Joodse immigrantenbuurt, 'als er zevens of achten waren uitgedeeld' voor het proefwerk of opstel van een kind.⁴⁹ Die dynamiek zien we in bijna alle Drieslagculturen optreden, met een enorme prestatiedwang als gevolg. Dat kan tot benauwenis en misère leiden, maar ook tot ambitie en successen waar je mond van openvalt.

Nu er toch termen vallen als 'Oost-Aziatische ouders' moeten we het even hebben over culturele generalisaties en stereotypen. Ner-

gens in dit boek doen we uitspraken over de economische prestaties van een bevolkingsgroep of over kenmerkende cultureel bepaalde attitudes zonder dat die onderbouwd zijn met solide empirisch, historisch of sociologisch bewijs – de bronnen zijn te vinden in de eindnoten. Maar als er inderdaad verschillen tussen groepen bestaan, dan komen we daar ook mee voor de draad. Dat, om een voorbeeld te noemen, mormoonse tieners minder vaak drinken en voor het huwelijk minder aan seks doen dan andere tieners in Amerika, is eenvoudigweg een statistisch gegeven.⁵⁰ Er zullen vast uitzonderingen voorkomen, maar als het bestaan daarvan ons blind zou maken voor verschillen tussen groepen, of ons ervan zou weerhouden ze te bespreken, dan werd het onmogelijk om de wereld waarin we leven te begrijpen.

Generalisaties over groepen mensen verkeren in kwaadaardige stereotypen als ze niet kloppen, haatdragend zijn of verondersteld worden op te gaan voor elk afzonderlijk tot de groep behorend individu. Monolithische groepen en culturen bestaan niet. Zelfs een uitstekend verdienende, ‘succesvolle’ groep als de Indiase Amerikanen telt meer dan 200.000 armen.⁵¹ Bovendien treffen we in elke cultuurgroep met elkaar wedijverende subculturen aan en zijn er altijd mensen die de culturele waarden afzweren waarmee ze zijn grootgebracht. Dat maakt culturen evenwel niet minder waarachtig of krachtig. ‘Laat me even samenvatten wat mijn gevoelens zijn ten opzichte van Aziatische waarden,’ schrijft auteur en provocateur Wesley Yang. ‘Ik veeg m’n reet af met die kinderlijke eerbied. Ik veeg m’n reet af met die hele tienenjacht. Ik veeg m’n reet af met de Ivy League-manie. Ik veeg m’n reet af met het gebuig voor autoriteit, met onderdanigheid en hard werken. Ik veeg m’n reet af met de lieve vrede en met opofferingen met het oog op de toekomst.’⁵² Of iemand hem nu omarmt of er gillend voor wegrent, zijn culturele achtergrond bestaat, bepaalt en betekent er niet minder om.

Terug nu naar hoe de Drieslag werkt. Een meerderwaardigheidscomplex en innerlijke onzekerheid roepen in combinatie ambitie op – dat is althans wat wij hier pogen aan te tonen. Maar om in het leven te slagen is ambitie alleen niet genoeg. Ambitie is misschien

zelfs een misleidend woord, dat gedachten oproept aan snelle jongens met snelle auto's, terwijl voor succes alleen een volle tank en een gaspedaal nodig is. Een treffender metafoor is misschien die van het leven als een strijd – tegen, zoals Shakespeares Hamlet het uitdrukte, 'de blijden en pijlen van het redeloze lot', tegen een systeem dat je keer op keer laat struikelen, tegen de welhaast onweerstaanbare neiging om op te geven.

Bijna iedereen wordt ooit in het leven wel geconfronteerd met hinderpalen, tegenslag en teleurstelling. Ambitie betekent daartegen in het offensief gaan, maar om te slagen is meer nodig. Een van de grootste schakers uit de geschiedenis zou over een andere grootmeester gezegd hebben: 'Hij wordt nooit wereldkampioen, want hij mist het geduld om het als hij op achterstand staat urenlang uit te zingen.'⁵³ De Drieslag vervult een mens niet alleen met ambitie, hij kweekt ook defensieve kwaliteiten – hardheid, veerkracht, uithoudingsvermogen en het vermogen om een klap te incasseren en jezelf daarna weer overeind te hijsen.

Deels is dat een rechtstreeks effect van het meerderwaardigheidscomplex, dat een soort psychologisch pantser verschaft dat van bijzonder belang is voor minderheden die maar al te vaak tegen vijandigheid en vooroordelen aan lopen.⁵⁴ Een door succesvolle minderheden veel gebruikte, goed werkende strategie is het pareren van het etnocentrisme van de meerderheid met etnocentrisme van eigen makelij. Benjamin Disraeli zette het in tegen het antisemitisme van de Britten. 'Ja, ik ben Jood,' was zijn befaamde antwoord op een belediging in het Lagerhuis, 'en toen de voorouders van de geachte afgevaardigde onbehouwen wilden waren op een onbekend eiland, waren de mijne priesters in de tempel van Salomo.'⁵⁵

Een veel krachtiger effect ontstaat evenwel wanneer er een samenspel ontstaat tussen een meerderwaardigheidscomplex en impulsbeheersing. Dat kan een kringloop op gang brengen van zichzelf al maar verder versterkend weerstandsvermogen. Een meerderwaardigheidscomplex dat steunt op impulsbeheersing kan uitermate potent zijn. Iemand die daarmee behept is, zal zijn zelfbeheersing met graagte afficheren en inzetten om een of ander moeilijk doel te be-

reiken. Hoe groter de offers die hij moet brengen en hoe erger de ontberingen, hoe onwrikbaarder zijn superioriteitsgevoel wordt en hoe meer hij gelooft dat hij in de toekomst nog veel moeilijker proeven van zelfbeheersing kan afleggen, waardoor zijn gevoel van eigenwaarde nog verder toeneemt. Het resultaat is een vermogen om ontberingen te verdragen – een soort extra veerkracht, uithoudingsvermogen of flinkheid.⁵⁶

Ook deze dynamiek is kenmerkend voor de Drieslag. Succesvolle immigrantengemeenschappen in Amerika bouwen in hun meerderwaardigheidscomplex bijna altijd impulsbeheersing in. Ze hebben vaak het idee dat ze beter in staat zijn tegenslagen te verwerken en harder kunnen werken dan waar doorsnee Amerikanen toe bereid zijn – vermoedelijk omdat het ook echt zo is.⁵⁷ Dat vermogen beschouwen ze als een deugd. Iets om trots op te zijn, dat mede bepaalt wie ze in eigen ogen zijn, en dat ze vervolgens – en vaak heel effectief – bij hun kinderen proberen in te slijpen.

Maar we komen het verschijnsel niet alleen tegen bij immigranten. Mormonen verweven hun superioriteitsgevoelens eveneens met zelfdiscipline, onthouding en de ontberingen van de zending. Zij zijn verplicht op een aangewezen plek, en dat kan evengoed Cleveland zijn als Tonga, gedurende twee jaar te proberen mensen te bekeren. Merk op dat ook hier impulsbeheersing geldt als een deugd – moreel, spiritueel en karakterologisch. Ze is bewonderenswaardig en deugdzaam van zichzelf. Mormonen moeten het op zending stellen zonder afspraakjes, films, tijdschriften en populaire muziek. Ze mogen eenmaal per week e-mailen, maar alleen vanuit openbare gelegenheden, niet vanuit huis. Alleen met Kerstmis en Moederdag mogen ze met het thuisfront bellen.⁵⁸ Waar andere Amerikaanse achttienjarigen zich onderdompelen in de op de college-campussen algemeen heersende zuipcultuur gaan mormonen in wit overhemd met stropdas of in een keurige rok zes dagen per week, tien tot veertien uur per dag langs de deuren, waar ze keer op keer worden weggestuurd of uitgelachen.⁵⁹

Op zichzelf heeft het vermogen om ongemakken te verdragen niets te maken met het bereiken van economische welstand of met succes in de gebruikelijke zin van het woord. Het kan evengoed